

Didier, E.:

KÖNYV-VONAT

Annak érdekében, hogy az olvasás áldásaiban azoknak a középnyagyságu állomáshelyeknek vasutasai is részesüljenek, amelyek nem eléggé népesek ahhoz, hogy állandó jellegű könyvtár felállítását tegyék jogosulttá, - a Francia Vasuttársaság Délkeleti Területi Igazgatóságának Könyvtárosztálya üzembe helyezett egy könyvtári célokat szolgáló vasuti kocsit, amelyet új szóval "könyv-vonat"-nak /"bibliofer"-nek/ neveznek.

.....

A feladat elég kényes volt: minthogy a tervbevett vállalkozás kísérleti jellege nem engedte meg, hogy egy egész egységet kivonjunk a kocsiparkból, teljesen át kellett alakítani egy olyan kocsit, amelynek műszaki adatai már nem feleltek meg a jelenlegi forgalmi követelményeknek.

A jármű műszaki adatai

A "könyv-vonat" kocsija "ujdonság" a vasuti kocsiparkban, mivel olyan különleges igényeket kell kielégítenie, amelyek megkülönböztetik az eddig üzembe helyezett speciális vasuti kocsiktól. A következő feltételeknek kell ui. megfelelnie:

- rákapcsolhatónak kell lennie bármilyen szerelvényre, tehát óránként 120-140 km sebességgel haladó személyszállító express- vagy gyorsvonatra, minden állomáson megálló személyvonatra, óránként legfeljebb 100 km sebességgel haladó gyorsított vagy óránként legfeljebb 50 km sebességgel haladó közönséges tehervonatra, hogy a menetrendszerű forgalomban ne okozzon fennakadást;

- alkalmasnak kell lennie - teljes berendezésének nor-

mális működése mellett - pályaudvarokon vagy gyakran egymáshoz közeli telepeken való hosszú veszteglésre;

- jelentős területet - 2431 km-nyi távolságot kell befutnia 23 nap alatt; ez azt jelenti, hogy 2 támaszpontjától igen messzire kerül /Le Puy-től 570 km-re, Le Fayet-Saint-Gervais-től 710 km-re/ és ez alatt az idő alatt teljesen magára van utalva;

- az olvasóközönségnek olyan tágas olvasóhelyiséget kell biztosítania, amely lehetővé teszi a könyvek kényelmes kikeresését, tanulmányozását és kölcsönzését;

- a két könyvtárosból álló személyzet számára - helyiség tekintetében - megfelelő munkafeltételeket és életkörülményeket kell biztosítania.

A könyv-vonatnak, mint sinen futó járműnek, először is a hagyományos jármű következő tulajdonságaival kell rendelkeznie:

- fémből kell lennie; ezt biztonsági okok teszik szükségessé;

- forgó-zsámolyos alvázal kell rendelkeznie, hogy gyorsvonatokhoz is hozzá lehessen kapcsolni; mivel a berendezés elhelyezésére nagy felületre volt szükség, rendkívül hosszú kocsit kellett kiválasztani; az ilyen kocsiknál viszont kötelező a forgó-zsámoly, hogy mindenféle ivnél pontos beállást lehessen elérni.

Ez a jármű azonban - nyilvánvalóan takarékosági okból -, nem lehetett új kocsi. A választás egy külföldi gyártmányú kocsira esett, amely a második világháború eseményei következtében hadizsákmányként került Franciaországba. ...

A könyv-vonat nagy szilárdságú kocsi, teljes egészében acél kocsiszekrényvel: "Pennsylvania"-tipusu forgó-zsámolyos alvázra épült...Egyébként olyan fékberendezése van, amely a legnagyobb sebességű közlekedést is megengedi; ezenkívül két "holt vezeték"-kel is el van látva: az egyik gőzfűtésre, a másik elektromos fűtésre szolgál.

Belső berendezés

Miután megtörtént az átalakítandó vasuti kocsik kiválasztása, biztosítani kellett a belső tér legnagyobb mértékű kihasználását, hogy alkalmas legyen a felsorolt célokra. ...

A belső berendezés két jól elkülöníthető részre oszlik: az egyik a "könyvtár", a másik a "lakás". A "könyvtár"-rész előszobául szolgáló peronból és olvasóteremből áll. A peronnak a kocsik mindkét oldalán van ajtaja; ezek befelé nyílnak és átlátszó "lustral" üveggel vannak ellátva. A látogató a szokásos lépcsőfokokat helyettesítő elmozdítható lépcsőn kényelmesen bejuthat a kocsiba. Ezt a lépcsőt, utazás közben, egy, az alvázba illesztett ládába huzzák be. A peron egészen üres, hogy szabadon lehessen rajta közlekedni. Tisztaságával vonzó hatást tesz a látogatóra. A közfalak burkolata fényes "formica", ami világos színével fokozza az egész helyiség derűs jellegét.

A látogató a homlokzati falon egy fénycsővel közvetve megvilágított vitrint talál. A vitrin három részből áll. A középső - legfontosabb - részben térkép látható, amely a menetrendet és a kocsik körútjának megálló helyeit tünteti fel; az egyik sarokban naptár jelzi a vonat indulásának napját. A vitrin bal felén látjuk a könyvek helybenolvasására, kölcsönzésére és visszaadására vonatkozó szabályokat. A vitrin jobb oldali, a "La Vie du Rail" c. vasutas-lapnak szentelt része felhívja a figyelmet a folyóirat tartalmára.

Az olvasóterembe vezető ajtó két oldalán külön megvilágítva 1-1 nagy faliszekrény, különféle felszerelésű tárgyak, továbbá az olvasói és kölcsönzési kartoték elhelyezése szolgál.

A peronról az olvasóterembe vezető ajtó két szárnya teljes egészében törhetetlen üvegből készült. Ha kinyitjuk, egészen hátrahajlítható, hogy a bejáratot teljesen szabadon hagyja és meg is maradhat ebben a helyzetben, minthogy az alsó forgótengely fékként működik.

Ezután a majdnem 10 m hosszú olvasóterembe lépünk. A sarokfalakon, az ablakok közötti oldalfalakon, valamint a terem hátsó részét alkotó falakon mahagóni-utánzatból készült könyv-

állványok nyulnak fel, egészen a mennyezet hajlatáig. Körülbelül 7000 kötet könyv helyezhető el rajtuk. A polcok enyhén hátrafelé lejtenek, hogy biztosítsák a könyvek stabilitását.

A terem hosszában három kerek asztal van, körülötte 3-3 kis karszékkal. A szokatlan kivitelezésű asztalok lényegében egy kör alakú talpazatból állnak, amelynek a közepén a talpra merőleges lábazat emelkedik s ez tartja a felső, "formica" asztallapot, félmagasságban pedig egy a felső lappal párhuzamos kisebb polcot. A "formica"-val be nem fedett részek mahagóni-szinűre vannak festve. A fotelek világos dohány színű "texoid"-dal vannak behuzva.

Az olvasóterem mélyén áll a könyvtáros kissé rézsutosan elhelyezett, szintén mahagóni-szinű íróasztala. Kétfelől fiókok vannak benne, többek között a katalóguscédulák elhelyezésére. Az íróasztal felszereléséhez tartozik a telefon, amely a Francia Vasúttársaság /SNCF/ vonalába kapcsolható, továbbá egy asztali lámpa és egy ventilátor.

A természetes világítást hat ablak biztosítja /mindkét oldalon 3-3, egymással átlósan szemben/, mozgatható keretükben "lustral" üveggel.

Minden ablakon lemezes velencei redőny van; ezt "formica" bevonatú redőnytartóba lehet bevonni. Az ablakok alatt bordás fűtőtestek vannak.

A mesterséges világítást egy, a mennyezet közép vonalán végigfutó, a mennyezetet két részre osztó fénycső szolgáltatja; ennek a világító-testnek galambszárny-alakú terelői biztosítják a világosság előnyös szétszórását. A mennyezet fehérre lakkozott. A világító-test plexigláz elemekből áll, amelyek fénycsöveket takarnak; e csövek között vannak elhelyezve az izzólámpák, amelyek csak a fénycsővilágítás üzemi zavara esetén lépnek működésbe.

Az olvasóterem és peron padlóját zöld, márványozott "bulgomme"-szőnyeg borítja.

Az olvasóterem mélyén, jobbra, egy önműködő csapóajtó vezet a "lakás"-ba. Megtaláljuk benne mindazokat a helyiségeket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a vonat a könyvtáros-

nak állandó jellegű lakásul szolgáljon. Az olvasóteremből elindulva a következő helyiségeket találjuk: 2 szoba, tartalékkönyvek raktára, konyha, fűtőhelyiség, mosdó WC-vel. A helyiségek közti közlekedést egy oldalsó folyosó biztosítja, amely az említett ajtótól a kocsai végéig fut; itt egy kétfelé nyíló ajtón át juthatunk közvetlenül a járműnek ebbe a részébe.

A két szobának egyforma a berendezése: 1-1 sodronybetétes ágy, ruhásszekrény, fűtőttest, az ágy fejénél asztalka, rajta rádiókészülék.

A tartalékkönyvek raktárában összesen 46 rekeszes könyvállvány van a könyvek számára.

A konyha, kicsinysége ellenére, a kényelemnek miniszorokkal az eszközeivel fel van szerelve, amiket egy háziasszony kívánhat magának: kétlyuku, butángázós tűzhely, sütővel, fali mosogató hideg-meleg csappal, hűtőszekrény, konyhaasztal, konyhaszékek, összehajtható szék, végül különböző faliszekrények.

Felhívjuk a figyelmet arra a gondosságra, amellyel a járművet, egyszerű eszközökkel, a legapróbb részletekig úgy rendezték be, hogy minél praktikusabb és barátságosabb legyen.

Egy olyan járműnek a fűtése, amelyet különböző vontatási eszközökkel lehet vontatni, - gőz, elektromosság, diesel, - mindig kényes kérdéseket vet fel. A "könyv-vonat" esetében ez a probléma még azzal is bonyolódik, hogy ez a jármű hosszabb ideig állomásozik, állandó felügyelet nélkül, és főleg egész éjszakákon át.

A problémát úgy oldották meg, hogy önműködő melegvíz-fűtést választottak. A gőzfejlesztő: "Vega"-kazán, szellőző-készülékkel. Ez a kazán, amelyet a vasutaknál már kipróbáltak, önműködő, olyan tehát, amelyet minden felügyelet nélkül a szabályozó rendszer irányít. Teljesítménye elsőrangú, ami a fűtőanyagban komoly megtakarítást jelent. Ennek a körülménynek megvan a maga jelentősége egy olyan járműnél, amelynek gyakorlatilag tartalékaiból kell élnie. A legolcsóbb, sovány antracit-tartalma 6/10-es vagy 10/15-ös daraszén ég benne. Végül, a tűz önmagát táplálja, a szükségleteknek megfelelően, oly módon, hogy a szén egy adagoló tartályból ömlik be; ennek befogadóképessége kb. 24 óra szénigénylet fedezésére első-

gendő. A melegvizet a csővezetékben egy 110 voltos villanymotor által hajtott szivattyú mozgatja. A ventilátort és a szivattyút egy, az olvasóteremben elhelyezett szabályozható termosztat és egy, a kivezető csőre szerelt vizállásszabályozó vezérli.

Ily módon előre meg lehet határozni, a külső hőmérsékletnek megfelelően, a berendezés üzemi hőmérsékletét. Mint már előbb láttuk, a meleget kényszerkeringetésű radiátorok osztják szét; ez a berendezés a hő kitűnő kihasználását biztosítja.

A fűtőhelyiségben van még egy 15 literes vízmelegítő is mosakodáshoz, egy kézi szivattyú a fűtő csőrendszer megtöltésére és egy másik kézi szivattyú a mosdót és a konyhát ellátó ivóviz-tartályhoz.

A tüzelőanyag tárolását eredeti módon oldották meg 15 kg-os szabványos kannák felhasználásával. Néhányat a fűtőhelyiségben, a kazán közelében helyeznek el. A többi a kocsialváza alatt elhelyezett négy nagy fémládában tartják. A jármű összesen 900 kg szenet befogadó 60 kannát visz magával.

A világítás is külön probléma volt, tekintettel arra, hogy a "könyv-vonat" az állomások idejéhez képest elég keveset utazik. A járműnek tehát 2 berendezése van: egy hagyományos, önműködő, 24 voltos egyenáramú berendezése 2200 W áramfejlesztővel és 300 A6 teleppel; van ezenkívül egy berendezése, amely lehetővé teszi, hogy valamilyen külső 110 vagy 220 V áramforráshoz csatlakozzék; az összeköttetést egy dobra csévelt kábel biztosítja.

Igy tehát állomásokkor a kocsialváza csatlakozik a külső hálózatra és egy 220/110/24 V transzformátor segítségével 220 V váltóárammal táplálja a peron vitrinjének fénycső világítását, valamint a kiegészítő berendezéseket, így a fűtés szivattyújának motorját és a hűtőszekrényt; végül 24 V árammal táplálja az izzólámpákat és egyenirányító közvetítésével a kazán szellőző berendezésének a motorját. /Ez a motor tehát 24 V váltóárammal éppúgy tud működni, mint 24 V egyenárammal./

Utazás közben csak az automatikus berendezés működik, ez táplálja a 24 voltos berendezést. Állomásozaskor és hálózati áramzavar esetén ez a berendezés automatikusan bekapcsolódik az akkumulátor-telepbe, amelyik ily módon kiegészítő világítást jelent és biztosítja a fűtés szellőző készülékének működését.

Az áram vezérlése: a világítás és fűtés vezérlése egy kis tábláról történik, amely a folyosó válaszfalába van beillesztve, a konyhai felszerelést tartó faliszekrény vonalában....

Egy ilyen különleges rendeltetésű járműnek kivételes külsővel is kell rendelkeznie. Éppen ezért a kék színnek egy speciális árnyalatára festették. Ezenkívül - hogy rendeltetését illetően semmi kétség se legyen - a kocsit 2 külső oldalára megálláskor "könyv-vonat"-felirású táblát akasztanak.

Könyvek és olvasók

Miután ily módon ellátták mindazzal a felszereléssel, amely lehetővé teszi, hogy rendeltetését a legkedvezőbb anyagi feltételek mellett tölthesse be, a könyv-vonat kezdő állományként körülbelül 7000 kötet új könyvet kapott, amelyet mintegy 12 ezer vasuti dolgozónak bocsáthatott a rendelkezésére /a családtagokról nem beszélve/, akik körútjának 26 állomása között oszlanak meg. Ezenkívül a kis segédraktárban még 2 ezer kötetet tartalékolnak abból a célból, hogy az egyes művek iránti előreláthatóan nagy érdeklődést ki tudják elégíteni.

Jelenleg, miután bizonyos kitűzött témákra - nevezetesen az 1939-1945-ös háborúval foglalkozó könyvekre - irányuló növekvő igényekre tekintettel az állományt többször ki kellett egészíteni, a könyvanyag a következőképpen oszlik meg a Dewey-féle tizedes osztályozás szakcsoportjai közt:

Könyvek felnőtteknek

Regények.....	2445	cim
Ismeretterjesztő művek		
000 Általános művek	10	"
100 Filozófia. Erkölcstan	60	"
200 Vallás. Teológia	33	"
300 Társadalomtudományok	174	"
400 Nyelvtudomány	30	"
500 Természettudományok	289	"
600 Alkalmazott tudományok.....	347	"
700 Művészetek	247	"
800 Irodalom	225	"
900/909 Történelem általában.....	25	"
910/919 Földrajz. Utleírások	402	"
920 Életrajzok	247	"
930/990 Történelem	323	"
<u>Csak helyben olvasható könyvek</u>	63	"
<u>Ifjúsági könyvek</u>		
Képeskönyvek	223	"
Meséskönyvek	47	"
Regények	175	"
Ismeretterjesztő művek	51	"
	<hr/>	
	Összesen:	5416 cim

E művek nagy részét 2-10 példányban szerezték be, hogy ki tudja elégiteni azt a már meglévő, vagy előrelátható érdeklődést, amely az egyes kiadványokra irányul; az olvasók által legkedveltebb olvasmánykategóriák: divatos regények, időszerű kérdésekkel foglalkozó művek, népszerű tudományos művek, utleírások és legújabbkori történelem. Az állományt egyébként folyamatosan kiegészítik a Vasúttársaság Könyvtár-osztálya új beszerzéseinek megfelelően.

A könyv-vonat állományából való válogatás céljára két katalógus áll rendelkezésünkre: egy címszerinti cédulakatalógus és egy 177 lapos sokszorosított kötetkatalógus. Utóbbit szétszították a könyv-vonat állomáshelyei közt, fon-

tosságuk sorrendjében. Ez a katalógus, amely kiegészíti a cédulakatalógust, a regényeket a szerzők betürendjében, az ismeretterjesztő műveket pedig a raktári szakjelzetek sorrendjében közli.

A kívánsággönyv lehetővé teszi mindazoknak a kéréseknek a gyors teljesítését, amelyek új vagy a katalógusban még nem szereplő munkáknak a beszerzésére vonatkoznak. Az olvasót felszólítják, hogy mondja el véleményét az általa beszerzésre javasolt mű értékéről; később értesítik javaslatának sorsáról.

Az olvasóknak a kölcsönözhető műveken kívül a "könyv-vonat" olvasótermében általános jellegű munkák /enciklopédiák, lexikonok, szótárak, fényképalbumok ... stb./ is rendelkezésére állnak; ezenkívül mintegy 20 irodalmi, művészeti, történeti stb. folyóirat s természetesen a vasutasszemle /La Vie du Rail/ várja az olvasókat.

A könyv-vonat a Délkeleti területek bizonyos meghatározott állomáshelyeihez tartozó, aktív szolgálatban lévő és nyugdíjas vasutasoknak, valamint családtagjaiknak áll rendelkezésére.

A beiratkozás ingyenes és helybenolvasásra, valamint otthoni kölcsönzésre jogosít. A kikölcsönzött munkák addig maradhatnak az olvasónál, amíg a könyv-vonat visszatér arra az állomáshelyre, ahol a kölcsönzés történt. Egy olvasójegy-re egyszerre csak két művet adnak ki /s csak az egyik lehet közülük regény/; többkötetes mű egy kölcsönzési egységnek számít. Ha az olvasó a könyvet a könyv-vonat első visszatérése alkalmával nem adja vissza, kötetenként 10 frank késedelmi díjat fizet; a vonat második visszatérése után a késedelmi díj 30 frankra emelkedik. Az elveszett vagy megromlott könyveket természetesen az olvasó költségére pótolják.

Az első körut /1957. április 29. - május 29., június 11-július 10., szeptember 2 - október 2., október 14 - november 15., november 23 - december 24./ tapasztalataiból elhamarkodott lenne végső következtetéseket levonni, annál is inkább, mert ezeknek a körutaknak egy része olyan időszakban

folyt le, amely nem valami kedvező az olvasás szempontjából: a vakáció és egyuttal a családi kertek megművelésének az idején. Mégis, az elért eredmények bizonyos utmutatással szolgálnak és sejtetni engedik, ennek a kísérletnek a jövőjét.

A könyv-vonatot a felkeresett helyeken általában kedvezően fogadták. Az olvasók értékelték a vonzó külső kereteket és különösen azt, hogy kezdettől fogva a könyvek bőséges választéka állt rendelkezésükre. Közepes nagyságu helyeken, ahol sokan ismerik egymást, az olvasóterem találkozó helyül is szolgált, ahol az olvasók kicserélhették az olvasott könyvekről alkotott véleményüket.

Beiratkozások:

	Felnőttek	Gyermekek	Összesen
1. körut	1689	340	2029
2. körut	944	326	1270
3. körut	620	174	794
4. körut	532	160	692
5. körut	509	116	625
Összesen	4294	1116	5410

.....

Kölcsönzések:

Az itt közölt statisztika kiemeli a könyv-vonatot 5. körutjának végéig elért eredményeket:

Kölcsönzések megoszlása

<u>1. körut</u>	<u>2. körut</u>	<u>3. körut</u>	<u>4. körut</u>	<u>5. körut</u>	<u>Összesen</u>
3763	3702	6156	7141	8183	30 945

.....

A felnőtteknek kikölcsönzött 24 307 mű közül 15 912 a regény /az összes kölcsönzéseknek valamivel kevesebb mint 2/3 része/, szemben a 8395 ismeretterjesztő művel /ez az összes kölcsönzéseknek valamivel több mint 1/3-a/.

A felnőtteknek kölcsönzött ismeretterjesztő művek a kö-

vetkezőképpen oszlanak meg a Dewey-féle tizedes osztályozás csoportjai között:

Jelzet	100	200	300	400	500	600	700	800	900	Összesen
1. körut ...	27	20	47	10	101	147	100	109	649	1210
2. körut ...	32	12	57	8	142	164	122	121	924	1582
3. körut ...	25	14	39	17	135	193	137	109	1062	1731
4. körut ...	27	18	51	14	136	233	128	123	1109	1839
5. körut ...	26	22	47	9	148	212	140	156	1273	2033
Összesen	137	86	241	58	662	949	627	618	5017	8395

Az is megfigyelhető volt, kezdettől fogva, hogy az olvasók kíváncsisága az ismeretterjesztő művek iránt hamarosan határozott érdeklődéssé alakult át. Ebben a körben a Presses Universitaires "Que sais-je?" c. kis monográfiasorozatának nagy sikere volt. Egyes helyeken az ismeretterjesztő művek iránti igény olyan nagy volt, hogy 13 állomáshelyen az ilyen művek kikölcsönzésének a száma felülmulta a regényekét, 15 helyen pedig körülbelül egyenlő volt vele.

Ami a gyermekeket illeti, ezek mindenütt nagy lelkesedéssel fogadták a számukra összeállított könyvállományt. Több ízben tökéletesen kiürítették a rendelkezésükre álló könyvespolcokat. Ez a körülmény menetközben több ízben sürgős utánpótlást tett szükségessé. A gyermekeknek kikölcsönzött művek száma /6638/ több, mint a felnőtteknek kikölcsönzött összes művek /24 307/ 1/4-e és több, mint az összes kölcsönzések /30 945/ 1/5-e.

A Francia Vasúttársaság Délkeleti Területi Igazgatóságának Könyvtárossztálya, a könyv-vonat üzembehelyezésével a puszta szórakoztatásnál magasabb célt tűzvé ki, a könyvet a munkahelyre akarja elvinni, hogy ezzel ne csak az olvasási kedvet ébressze fel, hanem a nevelés és a kultúra fejlesztését is elősegítse. ...

Eredeti cím:

Le "bibliofer".

Megjelent:

Bulletin des Bibliothèques de France,
1958. 1.sz. 3-13.lap.

OSzK.ford.sz.:

1988.